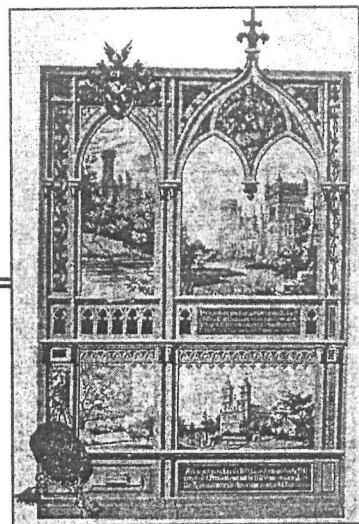

KULTŪRAS MANTOJUMS

Eiropas kultūras mantojuma dienām, kas Latvijā notika jau desmito reizi, katru gadu ir cita devīze. Preiļu rajonā šo dienu ietvaros sabiedrības uzmanība pievērsta gan Bērzgales koka baznīcai, gan J. Raiņa muzejam Jasmuižā, gan Raiņa bulvārim Preiļos, gan Pastaru vēdzirnāvām, gan padomju laika kultūras mantojumam un citām lietām. Šī gada tēma bija «100 apdraudētākie kultūras pieminekļi Latvijā», starp kuriem iekļauta arī Preiļu muiža. Vienlaikus interesentiem tika piedāvāta plaša izstāde par Borhu dzimtu, ko sagatavojuši Latvijas Nacionāla bibliotēka, Varakļānu novadpētniecības muzejs, Andrejs Naglis un Viktors Naglis.

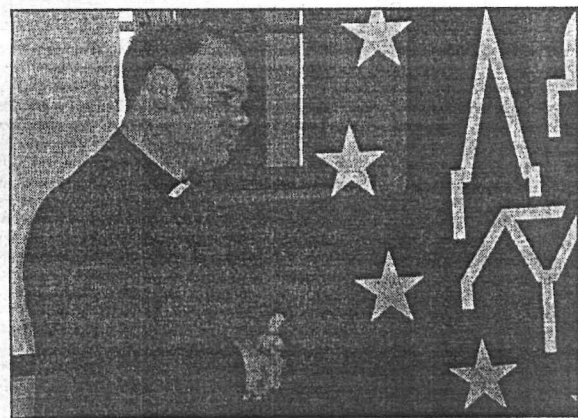

● Reprodukcija no Latgales muižnieku sagatavotā albuma «Terra Mariana», kas 1988. gadā dāvināta Romas pāvestam.

Par Preiļu muižu citā rakursā

● Dzīvā vēstures stunda Preiļu skolēniem Eiropas kultūras mantojuma dienās. Foto: M. Rukosujevs

● Dagdas katoļu draudzes prāvests Viktors Naglis uz Preiļiem atvedis plašu un arī interesantu materiālu kļāstu par Borhu dzimtu un Preiļu muižu. Izstāde tapusi sadarbībā ar Andreju Nagli. No šīs izstādes dzimtu iepazīstam kā ievērojamus sava laikmeta zinātnes un mākslas pārstāvjus. Dzimtai piederēja unikāla bibliotēka ar 8000 vērtīgām dažādu nozaru grāmatām. Viktors Naglis ar interesantu stāstījumu prata aizraut Preiļu skolēnu auditoriju.

Tradicionālās Eiropas kultūras mantojuma dienās, kas šogad Latvijā notika jau desmito gadu pēc kārtas, tēma bija saistīta ar 100 apdraudētākajiem kultūras pieminekļiem. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija apdraudēto pieminekļu sarakstā ierindojuši arī Preiļu muižu.

Uz kultūras mantojuma dienas zinātniskajiem lasījumiem, kas notika Preiļu kultūras namā, pārsvarā pulcējās skolēni. Dzirdētais un redzētais viņiem bija īsta vēstures stunda sava novada un pilsētas iepazīšanai. Ar aizraujošiem stāstījumiem par muižas kompleksu un Borhu dzimtu, ar kuras vārdu komplekss nesaurjami saistīts, uzstājās Dagdas katoļu draudzes prāvests Viktors Naglis. Par latgaļu apbedīšanas tradīcijām un Preiļu parkā atklāto kapsētu tikpat interesanti stāstīja vēstures zinātni doktore, arheoloģe Antonija Vilcāne.

Kāpēc prāvests no Dagdas pievērsies Borhu dzimtas un pils pētījumiem? Uz to jaunais garīdznieks pats sniedza atbildi, stāstot par saviem skolas gadiem, kad

nereti piedalījies Preiļos notiekošajos dziesmu un deju svētkos, un citos pasākumos. Jau toreiz ievērojis pilsētas simboliskā izmantoto veco vārdu motīvu. Bērībā tas nemaz nešķītais tik interesanti. Taču kādreiz gadījies Preiļu pili apskatīt sava tēva pavadībā, kurš ļoti daudz zinājis par Borhu dzīvi. Viņa stāstītais stipri atšķīrās no skolā mācītā par nežēlīgajiem muižkungiem, par vēstures pukeļiem, apspiedējiem, kā tika dēvēti baroni un grāfi. Viktors atcerējās tēva stāstīto leģendu par grāfa neparastajām alķīmiķa spējām. Viņam bijis arī «dzīvais zobens». Katrā Jāņu rītā viņš varējis izdarīt tā, ka pils dīķi kļūst it kā pārklāti ar ledu, pa kuru varējis braukt. Otra leģenda stāsta, ka grāfs Borhs braucis ar karieti, kurā tikuši jūgti divpadsmit zirgi. Tēva stāstītās leģendas un reālie fakti par Borhu dzimtu zēnu tā aizrāvuši, ka vēlāk, studenta gados, viņš pastiprinātu uzmanību pievērsis vēsturei. Studiju gados pavadot Rīgā, par Borhiem vācis visas pieejamās ziņas. Atradis arī senu fotogrāfiju, kurā bijusi redzama kariete ar kaut kādiem divainiem dzelzs zābakiem priekšpusē. Izrādījies,

ka leģenda ir visistākā patiesība, jo fotogrāfijā redzamais braucamais piederējis grāfiem Borhiem, un tajā patiešām jūgti divpadsmit zirgi. Kučierim bija vajadzīgs daudz spēka, lai tos savaldītu, tāpēc ierīkoti speciāli dzelzs zābaki, kuros atsperties. Vēl viena leģenda stāstījusi, ka daiļā grāfiene Jadviga bijusi iemīlējusies kučieri.

Viktors Naglis rūpīgi pētījis šo dzimtu. Izstādē, kura pašlaik un vēl visu oktobri būs skatāma Preiļos, redzams dzimtas plašais ciltskoks kopš tās pirmssākumiem, materiāli par piederējušajiem īpašumiem dažādās Latvijas vietās. Preiļiem tuvākie šīs dzimtas atzarojumi ved uz Varakļāniem, Vidsmuižu (Galēniem). Materiāli savākti speciāli šim nolūkam rīkotā ekspedīcijā, kuras laikā noskaidrots, ka Borhi ir viena no vecākajām Eiropas dzimtām, kas cēlusies no Vestfāles Vācijā. Viena daļa no tās dzīvoja Vācijā, otra – Polijā, bet trešā – Livonijā, senās Latgales teritorijā.

Viktors Naglis smalki izsekojis vēsturisko ceļu, kādā Borhu dzimta viduslaikos ienākusi un nostiprinājusies Preiļu apvidū.

Jaunākos laikos dzimta sāka

pievērsties zinātnes lietām. Viena no spilgtākajām personībām bija Mihaels Johanness Borhs, kurš dzīvoja Varakļānos un bija viens no pirmajiem minerologiem, pētniekiem, literāts un mākslas pazinējs. Vēsturē atzīts par vienu no pirmajiem Livonijas zinātniekiem. Vēl tagad Varakļānu baznīcā esot krāšņs baznīcas trauks, kura pamatnē Borhs licis iestrādāt 33 ļoti vērtīgus minerālus – dārgakmeņus.

Stāstot par ilgajiem pētījumiem, Viktors Naglis pieminēja arī to, ka nācies pamatīgi iedziļināties Varakļānu baznīcas senajos dokumentos un no Vācijas saņemtajos dzimtas ciltsrakstos, lai saprastu, ka Varakļānu un Preiļu muižas grāfi Mihaeli ir divas dažādas personības, ko arī laika ziņā šķir vismaz simts gadu starpība. Tāpēc viņš uzskata par nepieļaujamu, ja Varakļānu Mihaela dzimtas ģerboni attiecina uz Preiļu grāfu dzimtu, kā tas dažos gadījumos līdz šim darīts. Taču tas neattiecas uz vienu no ģerboņu simboliem – kraukļiem.

Ko šis putns, ko arī Preiļu pilsēta likusi savā ģerbonī, simbolizē, skolēniem jautāja pētījuma autors. Klātesošajiem atbilde bija skaidra, jo tagad jau kopš skolas sola mazajiem preiļiešiem tiek mācīts, ka krauklis ir gudrības putns. Viktors Naglis tam piekrita, tomēr papildinot, ka viduslaikos, kad ģerboņi veidoti, ļoti liela vara bija baznīcai, tāpēc vairogos un ģerboņos izmantoja kādus simbolus, kas parādās Svētajos rakstos, svētbildēs. Vecajā Derībā stāstīts par pravieti Eliju, kurš stipri pārdzīvoja par neuzticīgo tautu, kura neklausā Dievam un dara sliktus darbus. Viņš nolēma aiziet tuksnēsī. Tur dzīvojot, viņš nonāca badā. Dievs pie viņa sūtīja kraukļus, kas piensēja barību. Acīmredzot, šie putni Borhu ģerbonim izvēlēti no teoloģiskā viedokļa. Lai Preiļu un Varakļānu pilsētu ģerboņi nebūtu vienādi, varakļānieši savas pilsētas ģerbonī ir likuši lapsu. Arī tam ir sava nozīme, jo grāfs Borhs bija tik gudrs, ka Polijas karalis viņu kādu laiku bija iecēlis par diplomātu un savas izveicības dēļ tika sūtīts nokārtot dažādus starpvalstu konfliktus Polijas karalistes attiecībās ar kaimiņiem.

Latgalē viena no krāšņākajām baroka baznīcām atrodas Pasiēnē. Iesaku jums kādreiz to apmeklēt, teica Viktors Naglis, jo tur virs altāra sienas gleznojumā ieraudzīsiet savas pilsētas simbolu, Borhu dzimtas ģerboni – vairogu ar trim kraukļiem. Šo vietu dibinājis Preiļu muižkunga tēvs, kādreizējais Polijas karalistes vicekanslers Jānis Borhs, uzceļot Pasiēnes baznīcu un klosteri, kurš ir daudz vecāks nekā Aglonas dominikāņu klosteris. Kad dominikāņi sākuši celt Aglonas klosteri, muižnieki par to smējies, un teikuši, — būvējiet vien.

Pasiēne piederēs muižniekiem, bet Aglona būs baznīca prastajiem ļaudīm. Diemžēl mūsdienās Pasiēne ir stipri panikusi, un no senās grāfu godības tur nekas vairs nav palicis. Tomēr Preiļu muižnieki ir atbalstījuši arī Aglonas dievnama celtniecību. Ir ļoti krāšņs albums, ko Latgales muižnieki kādreiz pagatavoja dāvanai Romas pāvestam. Tas saucas «Terra Mariana» (Māras zeme). Albumā Aglonas bazilika ir attēlota kopā ar Preiļu pili.

Attēli no šī patiešām gresnā albuma ir skatāmi arī izstādē.

Vecie Preiļu iedzīvotāji no savu vecmāmiņu stāstījumiem vēl jo-projām glabā ziņas par kapsētu Preiļu parkā, pa kreisi aiz tā vārtiem Raiņa bulvāra galā. Pilsētas jaunāka gadagājuma iedzīvotājiem bija ļoti liels pārsteigums, kad 2000. gada rudenī, veicot saimnieciskus darbus un rokot tranšeju elektrokabelim, šeit tika uzieti apbedījumi. Par šajā kapu laukā veiktajiem darbiem stāstīja Antonija Vilcāne. Te netika izdarīti arheoloģiskie pētījumi, bet tikai saglabāts tas, kas bija izraknāts. Tehnika nesaudzīgi izjauca apbedījumu kārtību, jo ar ekskavatoru tika norakta viena apbedījumu rinda, tranšeja dažām kapavietām stiepās taisni pa vidu. Vienā tās malā atklājās galvaskausi, bet otrā – paliekas no kājām. Apbedījumi bija viena metra dziļumā un arī seklāki. Arheologi konstatēja 25 apbedījuma vietas, taču antropologi, izpētot atrastos kaulus, atzina, ka izrokot tranšeju, izpostīti 42 apbedījumi. Pēc apbedījuma vietā atrastajām monētām varēja noteikt, ka šī kapuvietā ierīkota 17. gs. otrajā pusē. Antonija Vilcāne klātesošajiem stāstīja arī par šajā laikā pastāvošajām apbedīšanas tradīcijām.

Pašlaik apbedījumu vieta ir neatpazīstama, tā nepiesaista tūristu un ekskursantu ievēribu, jo šeit nav nedz attiecīgu norāžu, nedz arī kādas cita veida informācijas.

Par Preiļu muižas pils jaunāko laiku vēsturi pagājušā gadsimta vidū, kad šeit atradās divgadīgā lauksaimniecības skola, kultūras mantojuma dienas dalībniekiem stāstīja Preiļu vēstures un lietišķās mākslas muzeja speciāliste Natālija Pizele. Novada domes priekšsēdētājs Jānis Eglītis iepazīstināja ar muižas apbūves un parka nākotnes vizijām.